

OTSIKKO Miten saada oppilaat innostumaan lukutunneista? - Tehostettu lukutuntityöskentely

Laatija: Päivi Koivukangas

Tiivistelmä: Tavoitteena on innostaa oppilaita lukemaan ja jakamaan lukukokemuksiaan sekä tehdä lukuhetkistä/lukutunneista säännöllisiä. Lisäksi tavoitteena on huolehtia, että opettaja tuo esille omaa lukijuuttani ja lukemisen arvoa konkreettisin tavoin esim. lukemalla, kun oppilaat lukevat ja huolehtimalla, että lukutunnit pidetään eikä niistä jousteta.

Avainsanat: lukutunnit, opettajan lukijuus, Ateljee-menetelmä

TAUSTAA

Alkuopetuksessa erillinen lukemiselle varattava tunti on helppo järjestää, koska äidinkielen ja kirjallisuuden opettamiseen on merkitty paljon opetustunteja. Opetussuunnitelman (2014) mukaan myös vuosiluokilla 3–6 painopiste äidinkielessä ja kirjallisuudessa tavoitteena on muun muassa lukuharrastuksen ja sujuvan ja monipuolisen lukutaidon vakiinnuttamisen. Lukemisessa tulisi edetä lyhyiden tekstien lukemisesta kokonaisteosten lukemiseen ja lukukokemusten monipuoliseen jakamiseen. Kirjallisuuden opetuksessa tavoitteena on lukemiseen innostaminen ja kiinnostuksen herättäminen lukuharrastukseen. Sisältötavoitteissa kannustetaan etsimään itseään kiinnostavaa luettavaa ja tuetaan omaehtoisen lukemisen harrastamiseen. Opetussuunnitelmassa (2014) onkin selvät tavoitteet lukeminen, ja siihen tulisi opetuksessa antaa aikaa ja harjaannuttaa oppilaita kirjallisuuden pariin alakoulun jokaisella vuosiluokalla.

Lukemiseen käytetyllä ajalla on iso merkitys lapsen sanavaraston karttumiseen. Ateljee – iloa ja strategioita lukemiseen artikkelissa (Nagy & Herman, 1987) mainitaan tutkimus, jossa lapsi lukee 20 minuuttia päivässä, jolloin hän ehtii lukea noin 1,8 miljoonaa sanaa. Jos hän käyttää 5 minuuttia päivässä lukemiseen, on luettujen sanojen määrä 280 000. Ja 1 minuutin päivässä lukeva lapsi, lukee vain 8 000 sanaa. Jo tämän tiedon pohjalta on tärkeää, että koulussa käytetään lukemiseen säännöllisesti aikaa, jotta saadaan kaikki lapset pysymään sujuvan lukemisen tahdissa mukana. Myös kansainvälisissä lukutaidon arviointitutkimuksen PIRLS 2016 -tutkimustulokset tukivat ajatusta siitä, että miten enemmän lapsi käyttää aikaa lukemiseen päivässä, sitä paremmin hän pärjasi PIRLS-tutkimuksessa. Lukuinnostuksen kannalta olisikin hyvin tärkeää tarjota lapsille heitä kiinnostavia tekstejä sekä antaa lapsille mahdollisuus keskustella lukemistaan teksteistä. Lukemiseen innostaminen on yksi perusopetuksen keskeisistä tavoitteista, joten lukemisen opettaminen koulussa vaatii edelleen kehittämistä, jotta oppilaat sitoutuvat lukemisen opetukseen paremmin.

Lukutaito on tärkein pohja oppimiselle, minkä vuoksi lukemisen ja lukuinnon lisääminen ovat merkittäviä lukutaitoa parantavia tapoja. Lukemiseen voi innostaa jo sillä, että sen tärkeyttä korostetaan ja että sitä pidetään näkyvänä (Kinossalo 2020, 154). Erilaiset menetelmät voivat innostaa lukemiseen kuten parilukeminen, lukupiirit ja keskustelut. Kinossalo (2020) kirjoittaa kirjassaan Aerilan ja Kauppisen (2019) MSM –mallista, jossa kannustetaan yhteisölliseen lukemisen ohjaamiseen.

Lukemista ohjaavat määrä, sopivuus ja mielekkyys. MSM –mallin mukaisesti kirjatarjontaa lisätään luokassa, oppilaat osallistetaan tekemään omia valintojaan ja luokassa panostetaan siihen, että lukemiseen liittyvät aktiviteetit ovat luokassa mielekkäitä.

POLKU

Positiivisen lukijuuden kautta aktiiviseen lukijayhteisöön

Jyri Paretskoi (2020) herätteli POLKU_-vierailijaluennolla huomioimaan luokassa oppilaat, jotka eivät halua lukea. Hän kertoi, että sysäys hänen kirjailijauralleen oli se, että hän halusi kirjoittaa niille, jotka eivät lue. Paretskoin mukaan lukuhaluttomuuteen liittyvät yleensä huonot lukukokemukset. Hän suositteli opettajia varaamaan riittävästi aikaa oppilaiden kanssa kirjojen valintaan. Tämä haastaa opettajaa perehtymään lasten- ja nuorten kirjallisuuteen ja tuntemaan oppilaansa, jotta hän voi tukea oppilasta mielekkäissä ja innostavissa kirjavalinnoissa.

Myös Heikkilä-Halttusen (2015) on tärkeää, että lapsella on lupa ja oikeus tehdä itsenäisiä kirjaloitoksia. Näin lukutaito kasvattaa lapsen itsetuntoa ja rohkaisee keskustelemaan hyvistä kirjoista. Opettajan kannattaa aistia lapsen mielenkiinnonkohteita ja tarjota sitä kautta vinkkejä kirjoista. Koulussa opettajalla on iso rooli siinä, että hän huomioi molempien sukupuolten mielenkiinnon kirjojen valinnoissa. Poikien haasteena lukemisessa on, että teknisessä lukutaidossa suomalaispojat ovat noin vuoden jäljessä saman ikäisiä tyttöjä. Sen vuoksi poikien lukuharrastuksen tukeminen edellyttää opettajalta halua paneutua poikien maailmaan. (Heikkilä-Halttunen 2015, 208–209).

PIRLS 2016 -tutkimustulosten mukaan opetuksessa pitäisi varata hyvin aikaa teksteistä keskusteluun, jotta lapset pääsevät pohtimaan ja arvioimaan lukemaansa yhdessä toisten kanssa keskustellen. Tutkimustulos haastaa edelleen kouluja ajankäytöllisesti. Miten opettajat voivat rakentaa opetustunnit siten, että niissä on aikaa omaksua ja paneutua tekstien keskusteluun?

TOTEUTUKSEN KUVAUS

Tehostetun lukutuntityöskentelyn lähtökohdat:

Olen opettanut luokkaani ensimmäiseltä luokalta saakka. Oppilaani ovat nyt kolmasluokkalaista. Alkuopetuksessa luin paljon oppilaille ääneen kirjoja, kuuntelimme myös äänikirjoja sekä lainasin luokkaan säännöllisesti kirjastosta kirjoja oppilaille. Alkuopetuksessa äidinkielen ja kirjallisuuden tunteja on tuntikehyksessä seitsemän, joten meillä oli hyvin aikaa säännöllisille lukuhetkille. Suurin osa oppilaistani innostui lukemisesta ja luku- ja kuunteluhetket olivat heille mieluisia.

Nyt kolmannella luokalla äidinkielen ja kirjallisuuden tunteja on enää vain 5. Huomaan, että minun on vaikea järjestää säännöllisesti lukuhetkiä luokassamme, koska muut opetetavat asiat ottavat ison osan näistä tunteista. Yhteisen kirjan ääneen lukeminen luokalle on myös haastavaa, koska meillä ei ole useita yhteisiä koko luokan äidinkielen ja kirjallisuuden tunteja. Samalla olen myös huomannut, että osa oppilaistani eivät enää ole niin innostuneita lukemaan. Toki osa oppilaista on edelleen innostunut lukemisesta, mutta osa pitää lukemisesta tylsänä ja mieluummin tekee muuta kuin lukee. Nämä oppilaat tuovat luokassa esille ääneen sen, että lukeminen ei ole kivaa, mikä vaikuttaa sitten koko luokan ilmapiiriin ja lukemisintoon.

Lukuhetkien aikana minä usein esim. tarkistan kokeita tai järjestelen seuraavaa oppituntia. Olen myös tinkinyt usein lukuhetkien säännöllisyydestä.

Tehostetun lukutuntityöskentelyn pohjustaminen ja oppilaiden motivointi:

1. Kerään kirjallisuudesta tietoa ja vinkkejä lukutuntien pidosta sekä toteutusvaihtoehtoja lukukokemusten jakamiseen.

POLKU

Positiivisen lukijuuden kautta aktiiviseen lukijayhteisöön

2. Käymme oppilaiden kanssa alkukeskustelun, jossa puhumme lukemisen tärkeydestä ja heitä kiinnostavasta kirjallisuudesta.
3. Sovimme luokan kanssa yhdessä lukutuntien rakenteen (lukutunnin säännöt ja sen miten lukukokemuksia jaetaan luokassa).
4. Lukutunneilla luen myös itse kirjaa ja kerään luokkaan joitakin minua kiinnostavia kirjoja esille, jotta oppilaat näkevät opettajan mallin lukemisesta.
5. Merkitsen kiinteään lukutunnin lukujärjestykseen.
6. Pysin keskittymään niihin oppilaisiin, joita lukeminen ei kiinnosta. Tarjoan heille sopivaa ja heitä kiinnostavaa kirjallisuutta. Opettajana teen esivalintaa kirjoista: luokittelen ja teemoittelen kirjoja, jotta oppilaiden on helpompi perehtyä tarjontaa ja löytyy itseään kiinnostavia kirjoja. Kirjat ovat esillä luokassa.

Tehostetun lukutuntityöskentelyn aikataulu ja arviointi

Tammikuusta toukokuuhun pidetään kerran viikossa yksi lukutunti. Oppilaat voivat lukea pulpettikirjaansa omavalintaisesti aina ennen oppituntien alkua.

Intervention puolivälissä (maaliskuussa) kerään palautetta oppilailta lukutunneista. Tässä kohdin voimme muuttaa vielä käytänteitä ja kokeilla uusia vaihtoehtoisia toimintamalleja.

Keräämme luetuista kirjoista kirjataulun, jossa otamme kansikopiot oppilaiden lukemista kirjoista ja oppilaat kirjoittavat niihin arvostelut. Näin näemme konkreettisesti, kuinka paljon kirjoja saamme luettua. Jokainen oppilas kirjaa myös itselleen tiedot luetuista kirjoista (kirjan nimi, kuvaus kirjasta esim. oliko paljon kuvia, sivumäärä). Tätä voin käyttää sitten arviointivaiheessa hyödyksi, kun pohdin, miten saavutimme interventiossa asetetut tavoitteet.

Toteuttaminen:

Aloitin intervention suunnitellusti keskusteluhetkillä lukemisen tärkeydestä oppilaiden kanssa. Keskustelun pohjana oli erilaisia väittämiä ja kysymyksiä lukemisesta. Yllätyin siitä, miten innokkaasti oppilaat halusivat osallistua keskusteluun. Pohdimme yhdessä muun muassa, että millaisista kirjoista oppilaat pitävät, miksi lukeminen on tärkeää ja miksi aina ei huvita lukea. Oppilaat kertoivat, että mieluiten he lukevat yksin, mutta toisten lähellä. Myös lukupaikan valinnalla oli heille merkitystä: osa luki mieluiten omalla paikallaan, mutta osa halusi rakentaa oman lukunurkkauksen. Kerroin myös omista lukukokemuksistani oppilaille ja näytin heille muutaman oman kirjan, mitä luen.

Esittelin oppilaille lukutuntien rakenteen. Lukutunti aloitetaan lukemisella. Tunnin puolessa välissä on tauko, jolloin teemme lukemiseen liittyviä tehtäviä tai jaamme lukemaamme toisille. Tunti päättyy omaan lukuhetkeen. Lukutunnin säännöt sovimme yhdessä. Sovimme, että kotoa voi tuoda omia kirjoja pulpettiin. Jokaisella voi olla maksimissaan kolme kirjaa kesken eli voi valita kirjoja oman sen hetkisen tunteen mukaan. Päätimme kuitenkin, että kirjaa ei vaihdeta koko ajan, vaan lukutunnin alussa luetaan valittua kirjaa noin 10–15 minuuttia, minkä jälkeen voi tehdä kirjavaihtoja. Kirjoiksi voi valita myös sarjakuvalehtiä. Kaikille oli tärkeää, että luokassa on lukurauha. Intervention alussa jokainen luki omalla paikallaan, mutta myöhemmin, kun lukutunnin toimintamalli on tullut tutuksi oppilaille, lukupaikkoja voi vaihdella.

Kokemuksia ensimmäisistä lukutunneista:

POLKU

Positiivisen lukijuuden kautta aktiiviseen lukijayhteisöön

Lukutunnin hyvä pohjustaminen keskustelulla ja yhteisten sääntöjen sopiminen auttoivat paljon ensimmäisen lukutunnin onnistumisen kannalta. Oppilaat tiesivät selkeästi lukutunnin sisällön ja tavoitteet sekä säännöt. Kaikki oppilaat kahta lukuun ottamatta aloittivat innokkaasti lukemisen. Oppilaat olivat jo ennen lukutuntia valinneet kirjallisuutta pulpettiin, joten pääsimme heti aloittamaan lukutunnin sen rakenteen mukaisesti. Käytimme Timer-kelloa, josta oppilaat pystyivät halutessaan seuraamaan ajankulua. Luin myös omaa kirjaani samaan aikaan. Lukuhetki oli kestoltaan 15 minuuttia. Annoin kahden oppilaan, jotka eivät aloittaneet lukemista heti, olla omissa oloissaan. Huomasin, että he tarkkailivat muita oppilaita ja lopulta ehkä se ympärillä oleva luokan enemmistön esimerkki lukemisesta, sai nämäkin oppilaat aloittamaan lukemisen. Lukutunnin tauon kohdalla esittelin oppilaille lukemaani kirjaani ja sen jälkeen halukkaat saivat esitellä omansa luokalle. Tunti päättyi vielä omaan lyhyeen lukuhetkeen. Tunnilla oli rauhallinen ja intensiivinen tunne.

Lähteet:

Aaltonen A. - Hämäläinen T. & Niinikivi L. (2019). Ateljee – iloa ja strategioita lukemiseen. Teoksessa J.-A. Aerila & M. Kauppinen (toim). Lukukipinä. PS-kustannus.

Heikkilä-Halttunen Päivi 2015 Lue lapselle! Opas lastenkirjallisuuskasvatukseen. Areena.

Kinossalo M. (2020) Tarinan voima opetuksessa. PS-kustannus.

Salmi, P., Huemer, S., Heikkilä, R. & Aro, M. (2013). Kummi 10 Tavoitteena sujuva lukutaito –Teoriaa ja harjoituksia. NMI.

Perusopetuksen opetussuunnitelma (2014). Opetushallitus.

Paretskoi, J. (2020). Luento 3.11.2020. POLKU-koulutus.

Kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus (PIRLS 2016)

